

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXXV. De sacerdotum vestitu cultuque, & de sacrorum ritibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

de divinatione, his verbis: *Quis tam cecus in rebus contemplandis umquam fuit, ut non videret, species istas hominum collatas in deos aut consilio quodam sapientum, quo facilius animos imperitorum ad deorum cultum à vitæ pravitate converterent; aut superstitione, ut essent simulacra, quæ venerantes, deos ipsos se adire crederent? Auxerunt autem hac eadem poetæ, pictores, opifices.* Ovidius, de Ponto lib. II, eleg. VIII:

*Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique deum coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars vultus, effigiemque colo.
Sic homines novère deos; quos arduus æther
Oculis: & colitur pro Iove forma Iovis.*

10

Certè error hic in speciem humanam effigiandi deum, Afris, Græcis, aliisque gentibus inde natus est, quòd à primis mortalibus acceperant, Deum condidisse primum hominem ad imaginem suam: quà de re supra, cap. XXXI, actum. quam rem profanæ istæ, falsisque religionibus deditæ nationes malè intelligentes, ipsum Deum humanâ figurâ esse putarunt. Maximus Tyrius, dicta dissertatione XXXVIII: *Καὶ ὅσα ἄλογα ἢ ἀξιώσιμα τὰ ἀγάλματα εἰς αἰθεράν τε ἐποιήθη, καὶ ἐπισημαίνον. ἢ δὲ αἰθεράν τε ψυχὴν ἰχθυόεντων θεῶν καὶ ἐμπερίστατον.* id est; *Nec improbandum videtur eorum consilium, qui deorum simulacra in humanam imaginem effingunt. anima enim hominis deo quàm proxima, ac simillima est.* Ceterò, de Sarmatarum sive Slavorum gente ita Helmoldus, loco prædicto: *Est autem Slavis multiplex idololatriæ modus: non enim omnes in eadem superstitionis consuetudinem consentiunt. hi enim simulacrorum imaginarias formas præcedunt de templis, veluti Plunense idolum, cui nomen Pogoda: alii silvas & lucos inhabitant, ut est Prone, deus Aldenburg, quibus nullæ sunt effigies expressæ.* Hæc equidem opinionum in Slavorum fuit religione varietas. at apud universos pariter Germanos nulla prorsus admittentur deum simulacra, nullæ effigies, nullæ imagines, nullæ formæ. Sed inquires; *Quid igitur illud sibi vult, quòd Tacitus, eodem libro antè, eos ait effigies, & signa quadam, detracta lucis, in prælium tulisse?* an non, has deorum fuisse effigies, credendum est? Minimè gentium. cave auctorem tam labilis memoriæ vitio oneres, uti, quid in eadem paginâ scripserit, mox antequàm paginam finiret, oblitus sit. Signa hæc erant militaria, (nam de bello præcedentia simul atque consequentia loquitur) effigiesque ferarum: quemadmodum & 30 Romani & aliæ gentes in prælia ferebant. hæc verò in lucorum ac nemorum penetralibus adservabantur; ut & prædictis Romanis in templorum sacrariis: quod latius infra ostendam. Ac ne mens tua circa has imagines in aliquo relinquatur dubio, quod alius locus ejusdem libri excitare possit; hunc quoque explanabo. De Aestiorum igitur gente, trans Vistulam flumen Prussiam Livoniamque olim incolente, ita noster: *Matrem deum venerantur: insigne superstitionis, formas aprorum gestant. id pro armis, omniumque tutelâ, securum dea cultorem etiam inter hostes præstat.* Ex his equidem intelligi poterat, simulacrum Matris deum fuisse formam apri. Sed falsò. Non ipsius deæ erat imago, seu effigies, sed superstitionis tantum, sive religionis signum, quo se ab aliis nosci volebant deæ cultores. Sic fulmen Jovis, ægis Minervæ, columnæ Herculis, fuerunt signa, non simulacra, nec imagines. Quemadmodum verò 40 Romani ac Græci, aliæque gentes. suam cuique deo adsignarunt feram, vel avem; sic ex communi omnium gentium vetustissimoque more, Germani quoque suis diis alii aliam adscripserunt feram; cujus formâ pro insigni militari utebantur: quod clarius suo loco demonstrabo.

CAPUT XXXV.

De sacerdotum vestitu cultuque, & de sacrorum ritibus.

LOCA, in quibus sacra diis peragebantur, superiori capite indicata sunt. de ipsis sacrificiis quamvis satis ampla jam alii ante me conati sunt componere volumina; tamen, ne hæc parte Germanorum meorum theologia manca relinquatur, 50 pauca quædam & ego de iis hoc loco adferam, haud vulgaria.

Sacrificasse prisceos Germanos diis, quemadmodum reliquæ gentes, ostendit disertè auctor noster, in libro de Germaniâ, his verbis: *Deorum maxime Mercurium colunt. cui, certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sævorum & Isidi sacrificat.* Et annal. lib. XI: *Bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit; quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere. quo voto equi, vivi, cuncta victa occidioni dantur.* Hinc & hostiis & victimis vocabula quæ sita apud Latinorum vetustissimos. Ovidius, fastorum lib. I:

Victima,

Victima, quæ cecidit dextrâ victricæ, vocatur:

Hostibus à domitis hostia nomen habet.

Cæsar, belli Gallici comment. v. 1: *Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus.* De Britannis Solinus, cap. xxv: *Deos percolumi.* De Hispanis Strabo, lib. iii: *Θυλακί δ' εἰσι Λοσι-
Cævol. id est: Immolationibus student Lusitani.* De Scandinaviæ peninsulæ incolis, Svedis ac
Norvagiis Procopius, rerum Gothicarum lib. 11: *Θύλασι ἢ ἐν δελτιχέσσι τὰ ἱερῶτα πάντα:* id est: *Sa-
crificiant quam frequentissime omnis generis hostias.* Religiosi igitur admodum fuere omnes
Celtæ. De modo ac ritu sacrificandi apud Germanos nostros antequam dicam, de homi-
nibus primum dicendum erit, qui sacrificia curarunt. Sacerdoteis eos fuisse, non solum
10 apud idololatrias genteis, sed apud summi etiam æternique Dei selectum populum, Iudæo-
rum nationem, satis constat. Germanis etiam quum sui fuerint sacerdotes, ut supra, cap.
xxii, demonstratum; ab his sacra deum administrata fuisse, nemini dubitare licet. Cæsar,
prædicti comment. v. 1, ita de Gallorum Druidis: *Illi rebus divinis intersunt; sacrificia pu-
blica ac privata procurant. & postea: Qui sunt affecti gravioribus morbis, quique in præliis pe-
riculisque versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolatu-
ros vovent: administris-
que ad ea sacrificia Druidibus utuntur.* Strabo etiam firmius adleverat, in lib. iv: *Ἐθνον δὲ
δοκίμους Δρυιδῶν:* id est: *Sine Druidibus nulla sacra faciebant.* Diodorus lib. v, eosdem Drui-
des adpellans philosophos, *Ἐθνοῦ δ' ἀπάντων ἐστιν, inquit, μηδὲνα θυσίαν ποιῆν αἰὲν αἰὲν Φιλοσόφῳ:* ἂν δὲ
ἢ ἔμπεδον ἢ θείας φύσεως, ὡς περὶ πῶν ἰσοφῶντων, τὰ χαλεπότερα τοῖς θεοῖς φασὶ δὲν προσφέρειν,
20 ἢ ἂν δὲ τῶν οἴων δὲν τὰ χαλεπότερα αἰτεῖσθαι. id est: *Mos illis est, nulla sacra sine philosopho peragere.*
*per hos enim, veluti divina natura gnatos, & quasi colloquutores, gratiarum sacra diis obferenda,
per hos internuntios bona ab illis expetenda censent.* Hæc non minus de Germanis, quam de
Gallis intelligenda. quidpe Diodorus utriusque gentis, ad Scytharum (sive ii Sarmatæ fue-
rint) usque fincis, mores se perpetuorum promittit. Strabo verò, eodem libro paullo an-
tè, ita tradit de utrâque gente: *καὶ δὲ τῆ φύσεως καὶ τοῖς πολιτικαῖς ἐπιφεραῖς εἰσὶν ἴσοι, καὶ συγγνωστοὶ
ἀλλήλοις.* hoc est: *Nam & naturâ & vitâ institutis gentes hæc similes, & cognatae sunt inter se.*
quod & postea, lib. vii, adfirmat. Ergo, quia jam constat, omnibus rebus divinis Germa-
nos adhibuisse sacerdotum operam, de horum cultu, ornatuque, quo inter sacrificandum
ufi sint, proximè nunc dispiendum est. Plato, de legibus lib. xi: *χρῶματα δὲ λευκὰ πρέ-
30 ποντ' αἰ θεοῖς εἶη:* quæ ita vertit Cicero, de legibus lib. 11: *Color albus præcipuè decorus deo est.*
Hæc sanè opinio non à Platone primum, aut ullo alio mortalium fuit somniata, temerève
ac vanè excogitata: sed ab ipso æterno Deo primo mortalium Adamo cum reliquis sacro-
rum ritibus tradita: posteaque per Moysen populo suo Iudæorum genti declarata, ut patet
ex sacratissimis Moysi monumentis. sic namque tradit in libro Levitici, cap. vi, vers. x: *In-
dutus sacerdos vestimento suo lineo, & femoralibus lineis.* & cap. xvi, vers. iv: *Tunicam li-
neam sanctam induito; & femoralia lineæ sunt super carnem ejus; baltheoque lineo accingitor;
& cidari lineâ tegitor.* item cap. eod. vers. xxxi: *Quum induerit sacerdos vestimenta lineæ,
vestimenta sacra.* Ab Adamo quum idem institutum, quasi per manuum traditiones, ad
Noachum usque, & terrarum inundationem pervenisset; post inundationem, ab hujus ne-
40 potibus in omneis simul orbis terrarum partes dispersum est; perpetuòque in hæc usque
tempora observatum. nam præter Europæos, Asiaticos, atque Afros, Americanorum quo-
que sacerdotis, sacra peracturos, candido velari vestitu, satis notum est. De Persarum
magis ita Diogenes Laërtius, in proemio: *τῶν δὲ ἐσθῆς λευκῆ:* id est: *His vestis candida.*
De Jovis Ammonis sacerdotibus Silius Italicus, sub initium libri 111:

— *Nec discolor ulli*

Ante aras cultus: velantur corpora lino;

Et Pelusiaco præfulget stamine vertex.

Et de iisdem, sub finem ejusdem libri:

— *Ante aras stat veste sacerdos*

50 *Effulgens niveâ.*

Ovidius Tristium lib. v, eleg. v, sacrificaturus diis, natali die conjugis suæ:

Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,

Sumatur fati discolor alba meis.

Fastorum lib. 1 v:

Alba decet Cererem; vestis Cerealibus albas

Sumite: nunc pulli vellere usus abest.

Metamorph. lib. x:

Fæta pia Cereri celebrabant annua matres

X 2

Illæ,

*illa, quibus nveâ velatis corpora veste
Primitias frugum dant spicæ ferta suarum.*

Valerius Flaccus, Ἀρροαλικῶν lib. III:

*Delius heic longè candenti veste sacerdos
Occurrit.*

Virgilius Aeneid. lib. XII:

— *Alii fontemque ignemque ferebant*

Velati lino.

Proinde Germanorum quoque sacerdotibus album, sive candidum fuisse amictum, nemini dubium esse debet. Ac de Gallis, Germanorum confangvineis, apertissimum est testimo- 10
nium Plinii, in lib. XVI, cap. XLIV. *Nihil habent, inquit, Druidæ visco, & arbore, in quâ gignatur (si modò sit robur) sacratius. & paullo post: Sacerdos candidâ veste cultus, arborem scandit, falce aureâ demetit. candido id accipitur fago. tum deinde victimas immolant.* Germani quum etiam feminis usi sint sacerdotibus; has quoque albo vestitu cultas refert Strabo, lib. VII, his verbis: Ἐθὼ δὲ τῶν κίμβρων διηγῶνται πλεῖστον ἐν τῷ γυναικίῳ ἀμὰν συνεσιδῶσαι, παρηγολεῖν παρ-
μάνηδες ἱερεῖαι πολὺτερες, λαθεῖν χειμῶνες, καὶ παύνας ἐφ' Ἀπιδας Ἰππεροπηδῶσαι, ζῶμα χαλκῶν ἐκχέαι, γυνὸς παδες. id est: *Morem fuisse Cimbris usitatum ferunt hujusmodi: Vxoribus eorum, quæ unâ cum viris in bellum proficiscebantur, fatidicas quasdam comitatas fuisse sacerdotibus, capillo cano, candi-
do vestitu, carbasinis amictus saguli, quæ fibulis subnectebantur; cingulo cinctas areo, nudisque incedentibus pedibus. Quid sagulum, sive sagum apud Germanos fuerit supra, cap. XVI, cognitum 20* est: ubi etiam feminarum amictus explicatus, ex his Taciti verbis. *Nec alius feminis, quàm viris, habitus: nisi quòd feminae sepius lineis amictibus velantur; eosque purpurâ variant; partemque vestitus superiorem in manticas non extendunt, nuda brachia, & lacertas: sed & proxima pars pe-
toris pater.* Eodem amictu & sacræ illæ feminæ velabantur, nisi quòd purpurâ non variato. super hunc amictum carbasino sive lineo contegebantur sagulo. Sic Vestalibus quoque apud Romanos virginibus ἰσθῆτα καὶ παύνας tribuit Dionysius Halicarnassensis, lib. I. Apud Germanos quia omnes pariter viri sagulis tegebantur; sacerdoteis quoque viros candi-
do amictos fuisse sagulo, cummaximè credibile est. De cetero veste recti fuere strictâ illâ, & singulos artus exprimente. Coronabantur præterea in sacrificiis non modò victimæ 30
& altaria, sed & homines sacrificantes. Apollonius, Ἀρροαλικῶν lib. II:

*Ξαυρὰ δὲ ἱερεῖάων οἱ δάφνη καὶ ὑπερθε μετώμα.
Flavaeque sunt viridi redimitti tempora lauro.*

Virgilius, Aeneid. lib. III:

— *Phæbique sacerdos*

Vittis & sacrâ redimittis tempora lauro.

Item Aeneid. lib. XII:

Velati lino, & verbenâ tempora vincti.

Aeneid. lib. VIII:

*Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adsunt evincti tempora ramis.*

Et ἡρωικῶν lib. I:

— *Neque antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri tortâ redimittis tempora quercu,
Det motus incompósitos, & carmina dicas.*

Plinius, loco prædicto: *Nihil habent Druidæ visco, & arbore, in quâ gignatur (si modò sit ro-
bur) sacratius. Tam per se roborum eligunt lucos. nec ulla sacra sine eâ fronde conficiunt. enimverò
quidquid adnascatur illis, è caelo missum putant; signumque esse electa ab ipso deo arboris.* Ergo & ipsi Druidæ sacrificantes quercu viscosaque fronde tempora redimitti fuerunt. Hæc igitur de sacerdotum amictu, ornatuque.

De locis, in quibus sacra fiebant, superiori capite dictum. nempe fuisse apud Germa- 50
nos lucorum penetrabilia, densissimis sepius cincta. In his igitur ara haud dubiè excitabatur, ut apud alias genteis, ex viridi gramine, sive cespitibus. Virgilius, Aeneid. lib. XII:

— *Parabant*

*In medioque focus, & diis communibus aras
Gramineas.*

Silius, lib. VII, de Romano exercitu:

— *Mille hinc (venerabile visu)
Cespite de viridi surgunt properantiùs ara.*

Et

Et lib. xv i, de fœdere inter Scipionem & Syphacem, in Africâ ic̄to:

Et simul exstructis cespes surrexerat aris.

Ovidius, Trist. lib. v, eleg. v:

Araque graminio viridis de cespite fiat.

Hujusmodi ergo fuere aræ, de quibus Tacitus, annalium lib. i, ad cladem Varianam loquitur his verbis: *Lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant.* Quin ipse Jehova hujusmodi sibi erigere aram Mosen iussit: teste ipso Mose, Exodi cap. xx, vers. xx i v, his verbis: *Aram terream facito mihi: uti sacrifices supra eam holocausta tua.* Ab Adamo igitur prima hujusmodi ararum origo. quam postea repetiit Noachus, arcam egressus. Ceterum aræ erectâ, instrumenta, quibus mactaretur aperireturque victima, & vasa cum aquis, quibus purgarentur exsta, simul inferebantur. Virgilius, loco prædicto:

— *Parabant*

*In medioque focos, & diis communibus aras
Gramineas. alii fontemque ignemque ferebant,
Velati lino, & verbenâ tempora vinciti.*

Omnia ista ad eundem ferè modum apud Judæos fuisse administrata, Mosis nos docent leges atque instituta, ipsius Dei iussu perscripta. His ita in penetralibus præparatis, ignique in sacrâ arâ excitato, victima adducebatur. Silius, loco suprâ citato:

*Et simul exstructis cespes surrexerat aris,
Victimaque admota stabat subjecta bipenni.*

20 De victimis sic Tacitus, in libro de Germaniâ: *Mercurio humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant.* De humanis istis hostiis posterius agam. nunc de animalium victimis. Omnis generis animalia eos immolasse, auctor est Procopius, rerum Gothic. lib. ii, de Sveonibus, Gutis, ceterisque Scandinaviæ peninsulæ incolis ita loquens: *ὅμοιοι δὲ ἱεροῖα πάντα.* id est: *Immolant omnis generis hostias.* Et de Germanorum consanguineis Gallis Strabo, lib. iv: *καὶ ἀσκόδοι πάντες κολαστὸν χόρην, καὶ ξύλον ἰμβραλόντες εἰς τὸ πν, βοσκίμαλα καὶ παντῖα θηρία ἐαθεράπιες ὠλοκώτεν.* hoc est: *Fæni colosso exstructo, lignoque subdito, pecudes & omnis generis animalia, ac homines concremabant.* Hoc equidem colosso, è singulari more, in publicis majoribusque sacrificiis utebantur; in quo non solum omnis generis, sed

30 omnis etiam coloris animalia haud dubiè cremata fuere. in minoribus candidum colorem, ut in aliis rebus sacris, sic & in victimis spectatum fuisse, ostendit Plinius, loco prædicto. *Sacrificiis, inquit, epulisque ritè sub arbore præparatis, duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum vinciantur.* Non Celtarum hoc fuisse proprium, sed aliis etiam gentibus commune, docent passim auctores. Virgilius, Aeneid. lib. iv:

*Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
Cudentis vacca media inter cornua fundit.*

Silius, lib. iii; de Annibale Pœno:

*Iamque deùm regi Martique sub omine fausto
Instauratur honos: niveoque ante omnia tauro
Placatur meritù monitor Cyllenius aris.*

40 Valerius Flaccus, Ἀρρολιών lib. i:

— *Dabit auratis & cornibus igni*

Colla pater: niveique greges altaria cingent.

Ovidius, Tristium lib. iv, eleg. ii:

*Candidaque adductâ collum percussa securi
Victima purpureo sanguine tingit humum.*

Idem, de Ponto lib. iv, eleg. iv:

Colla boveis niveos certa præbere securi.

Et eod. lib. eleg. ix:

Albave opimorum colla ferire boum.

50 Sed candidi coloris victimæ superis tantum immolabantur diis. inferis ater colos quærebatur. Virgilius, Aeneid. lib. vi, de Aeneâ in Avernum antrum descendente:

*Quattuor heic primum nigrantes terga juvencos
Constituit.*

Et paullo post:

— *Ipse atrî velleris agnam*

*Aeneas matri Eumenidum, magna que sorori
Ense ferit.*

Plinius, lib. xxx, cap. ii, de Nerone, magicas scrutante arteis: *Dies eligere certos, liberum erat;*

erat; pecudeis verò, quibus non nisi ater colos esset, facile. Juvenes immolasse Celtas boveis, ut & alia gentes, liquidò docet loco superiori Plinius; ubi tradit, tunc primum cornua eorum fuisse vineta. unde etiam juvencos appellat Virgilius. Lucianus, in libro de sacrificiis: Ἄλλ' οἷα θύοντες, ἐπιφαιώσαστες τὸ ζῶον, καὶ πολὺ γὰρ πρῶτον ἐξετάσαστες εἰ δότελες εἴη, ἵνα μηδὲ τ' ἀρῆσαν ἢ καθ' ὅσον φάσιν, πρὸς ἀγῶνι τῶ βωμῶ. id est: Iam verò quum immolant, primum fertis coronant pecudem, multòque antè explorant, num legitima sit, & sacri idonea, ne quid fortè maculent ex his, quæ religio repudiat; deinde ad aram adplicant. Ergo Celtæ nostri victimam quoque quernâ fronde ac visco coronarunt. Ceterum victimâ etiam in hunc modum paratâ, sacerdos manus purâ aquâ abluebat. Hesiodus ἐν πῆσι ἔργοις:

Μηδὲ ποτ' ἐξ ἡδὲ Διὶ λαίβην ἀΐσπρα οἶνον
 Χερσὶν ἀνίπτοις, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι.

10

Neque unquam de manè Iovi libato nigrum vinum
 Manibus illotis, neque aliis immortalibus.

Homer. Iliad. VI:

Χερσὶ δ' ἀνίπτοις Διὶ λαίβην ἀΐσπρα οἶνον
 Ἄζουμι.

Manibus illotis Iovi libare nigrum vinum
 Metuo.

Dionysius Halicarnassensis, lib. VI, de Romanis loquens: Σωλιεὺς εἴσης ἡ τ' πομπῆς, ἐβου-
 την δ' ἦτος οἱ τε ὑπᾶτοι καὶ τ' ἱερέων οἱς ὄριον, ἔτ' Ἰσηπάλων. τρὸς ὅ ἀνπερὶ λῶ τῶ παρ' ἡμῖν. χρονησά- 20
 μῶροι τε δ' ἀντι καὶ τὰ ἱερέων καθ' ἑαυτῶν ἐπιγνώσαστες ὕδαλι, ἔτ' Δημητρεῖ καρπῶς Ἰππυραναίαις αὐτῶν τ' κε-
 Φαλαῖς, ἐπιπλά καὶ δ' ἑκατόμβοι, Ἰνὸν ποτε τοῖς Ἰσθηρεταις ἀντι ἐκέλευον. τ' δὲ οἱ μὲν, ἐστῶτ' ἐπὶ τ' Ἰθυμα-
 τῶ, σκυλάη δ' ἄν' κροτάφους ἐπέμον· οἱ δ' ἐπὶ πῆσι τῶ Ἰσθηρεταις τὸ σφαγιδας' καὶ μὲν τῶν δειρανίαις τε,
 καὶ μελιταῖαις, ἀπαρχαῖς ἐλάμβανον ἐξ ἐκαστοῦ ἀπὸ λαγῶν καὶ παντὸς ἄλλης μέλιτος' ἀπὸ ἀλφίτιος ζεῆος ἀνα-
 δ' ὄσαστες, προσεφρον πῆσι θύσαν Ἰππικανῶν. οἱ ἡ Ἰππικῶν βωμῶς Ἰππικῶν, Ἰφηπῶν, ἔτ' προσέσπεν-
 δον οἶνον καὶ τ' ἀγριαουράων. ἐκαστὸν δ' ὅπ' καὶ ἑμὲς ἰζίνετ' ἄμφι θύσαν ὕφ' Ἐλλῶων καθ' ἑαυτῶν, 30
 ἐκ τ' ὀμῆρ' πεινέως γράναι βῆδιον. Hoc est: Peractâ pompâ, confestim sacrificabant consules, sa-
 cerdotesque, quibus fas erat, & victimarii: idque more nostratum. lotis enim manibus, & lustratis
 aquâ purâ victimis, inspersisque in eorum capita frugibus cerealibus, conceptisque precibus, tum
 demum ministros mactare eas jubebant. quorum alii stantem etiam tum hostiam fuste feriebant
 in tempora: alii suppositis cultris cadentem excipiebant; & mox excoriatam concidebant mem-
 bratim; delibatasque ex singulis exstis aliisque membris primitias farreâ farinâ imbuebant, & in
 canistris offerebant sacrificantibus: qui aris impostas succendebant; & vinum inter adolendum
 effundebant. quæ juxta Græcorum sacrificiorum leges factivata esse, ex Home. i. poësi facile cognoscere
 est. Imò non ex Græcorum hæc apud Romanos fiebant legibus, sive institutis: sed ex om-
 nium gentium more, à primo mortalium patre Adamo, & deinde à Noacho tradito,
 nam ipsum æternum Deum, rerum omnium auctorem; sacra docuisse Adamum eadem,
 quæ postea Judæorum genti in ceteris legibus conscribere jussit Mosen, supra, cap. XIII,
 ostensum est. Atque hinc est illa rituum similitudo apud omnes pariter gentes. Lucia-
 nus, in dicto libro, de Aegyptiis loquens: Λι ἡ θύσαν καὶ παρ' ἐκείνοις αἱ ἀντι, πᾶσι ἐπὶ πῆσι 40
 πῆσι ἱερέων, ἔτ' ἱερέων) ἐπιφαιώσαστες ἡδὲ πειφονδῶν· οἱ δὲ θύσαν τῶ μόνον, ἀπὸ σφαγῶν. Porro sacrificiorum
 peragendorum idem apud illos ritus, qui apud alios; nisi quòd hostiam luctu prosequuntur; jamque
 mactata circumfusi membra lantant: alii verò sepeliunt tantum, postquam occiderint. Sacerdos
 igitur, victimam immolaturus, vinum, sive, ubi hoc in interioribus Germaniæ partibus
 deerat, alium quempiam liquorem, inter media animalis cornua fundebat. mox manu
 levâ in fronte animalis fetas adprehendens, eademque libamina adfundens flammis;
 deum, sive deos, quibus victimam immolabat, precabatur. Virgilius, Aeneid. lib. IV:

Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
 Candenti vacca media inter cornua fundit.

Et libro VI:

Quattuor heic primum nigranteis terga juvencos
 Constituit: frontique invergit vina sacerdos:
 Et summas carpens media inter cornua fetas,
 Ignibus imposuit sacris libamina prima;
 Voce vocans Hecaten: caloque Ereboque potentem
 Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
 Suscipiunt pateris.

50

Ovidius, μεταμορφ. lib. VII:

Dum vota sacerdos
 Concipit, & fundit purum inter cornua vinum.

Et

Et Tristium lib. v, eleg. v:

Da mihi thura puer, pingves facientia flammæ;

Quodque pio fufum stridat in igne merum.

De Aegyptiis, Herodotus, lib. 11: Α γαρονίς τὸ κτήν ὅτι πρὸς τὸ βωμὸν, πρὸς καὶ ἑστία· ἐπὶ ταῖς δὲ ἐστίαις οἶνον ἑπιπέθειεν, καὶ ἑπιπέθειεν τὸν θεόν, σφάζοντες. id est: Pecude ad aram adductâ, pyram incendunt. deinde super hostiam libato vino, ac deo invocato, eam mactant. Plinius, dicto supra loco de Druidarum visco: Tum deinde victimas immolant; precantes, ut suum donum deus prosperum faciat his, quibus dederit. Apud Judæos quoque, ex lege divinâ eum, qui sacrificium offerebat, victimæ manu impositâ, precibus peregrisse, haud obscure patet ex Levit.

10 cap. 1. v. 14; cujus verba hæc sunt: Nitetur manusuâ super caput holocausti sui; ut sit acceptum pro ipso, ad expiandum ipsum. Sed clarius postea cap. xvi, vers. 21: Nitens Aharon ambabus manibus suis super caput illius hirci, qui vivus erit, confitebitur super ipsum omnes iniquitates filiorum Israël. Carniibus peractas fuisse precibus apud profanas gentes, ostendit Ovidius, trist. lib. 11, hoc versu:

Exorant magnos carmina sæpè deos.

Feriendi victimam modus haud idem fuit apud omnes. Dionysius Halicarnassensis, loco prædicto, fuisse Romanos percussisse tradit. è diverso Ovidius securis & Silius bipenni. Scytharum ritum eadem in re talem memorat Herodotus, lib. 14: Τὸ εὐρὶ ἰσηνὸν αὐτὸ ἐμπροσθεν αὐτῶν δὴ οὐκ ἔστιν ἐπιπέθειεν ἑστίας· ὁ δὲ ἴσων, ἐπιπέθειεν τὸ κτήν ὅτι πρὸς τὸ βωμὸν, πρὸς καὶ ἑστία· ἐπὶ ταῖς δὲ ἐστίαις οἶνον ἑπιπέθειεν, καὶ ἑπιπέθειεν τὸν θεόν, σφάζοντες. id est: Victimam ipsam primoribus implicita pedibus adsistit. ejus à tergo adsistans immolator, laquei extremo sublato pecudem ferit. eâ concidente, deum precatur, cui illam mactat. mox circumdat laqueum collo; injectoque baculo circumducit, hostiamque strangulat. At hic ritus Scytharum proprius. reliquas gentes fuste vel securi ferisse, moxque cadentem cultro suffodisse, ex supra citatis manifestum est. Id ex ipso, credo, æterni Dei instituto, quod dederat primo sacrificatori Adamo; ut haud obscure patet è Mosis legibus, de ritu sacrificiorum conscriptis. Ceterum auctor est Trebatius, apud Macrobius, Saturnalior. lib. 11, cap. v, hostiarum duo fuisse genera; unum, in quo voluntas dei per exsta disquirebatur; alterum, in quo sola anima deo sacrabatur; unde etiam animales hostiæ vocabantur. Hostia igitur consultoria, statim ut humi prolapsa jacebat, cultro recludebatur, exstaque inspiciebantur. Virgilius, dicto Aeneidos lib. 14:

*Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
Candentis vacca media inter cornua fundit:
Aut ante ora deum pingveis spatiat ad aras;
Instauratque diem donis: pecudumque reclusis
Pectoribus inbians, spirantia consulit exsta.*

Eumdem ritum observasse & Druidas nostros, testis est Diodorus, lib. 5: Οὐκ ἔστι δὲ ἀλλὰ πρὸς αἰωνοσκοπίας, καὶ ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐρετίαν ἵστοῦσιν τὰ μέλλοντα προσέγγισιν. id est: Hi ex auspiciis, & victimarum exstis de futuris divinant. Strabo lib. 11: Οὐκ ἔστι δὲ εἰς ἀντιστοιχίαν τὰ πρὸς ἀνάγκην ἀπὸ βλά-

40 πωσιν οὐκ ἀκτιμονίης· προσεπιβλέπειεν δὲ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ ἀσπίδι φλέβας· καὶ ψηλαφῶντες καὶ τεκμαίροντες. hoc est: Sacrificiis Lusitani student: & exsta inspiciunt non exsecta. præterea & laterum venas inspiciunt; ac contrahendo etiam divinant. Porro sanguis concidentis hostiæ, paterâ exceptus, aræ per sacerdotem adfundebatur. Lucianus, dicto libro de sacrificiis: ὁ δὲ ἱερεὺς αὐτὸς ἐσηκνῆν ἡμαχιδῶς, καὶ ἀπαμίτων τὸ ζῶον, καὶ πρὸς ἑκάστην ἐξ αἰσῶν, καὶ καρδιῶν, καὶ τὸ αἷμα τῶν βωμῶν περιχέων. hoc est: Sacrificus autem ipse, sanguine conspersus, animal incidit, intestina educit, cor evellit, cruoremque aræ circumfundit. Eâ de re Dei etiam populo lex data, passim à Mose perferibitur. ut Exodi cap. 29, v. 16: Jugulato ariete, accipiens sanguinem ejus, insperges altari circumquaque. Levit. cap. 1, v. 5: Quando jugulabit sacerdos subrumum juvenem coram Jehovâ, offerentes filii Aharonis sacerdotes sanguinem ejus, spargent eum circumquaque super altare. & cap. 17, v. 6: Adsperserit sacerdos ipse sanguinem sacrificiorum super altare Jehovæ. Atque istas equidem victimas consultorias, inspectis exstis, totas flammis tradebant gentes. Lucianus, loco prædicto: Ἐπὶ πάντων δὲ πρὸς ἀνάγκην αἰσῶν ὁ ἱερεὺς, ἐπιπέθειεν φέρον αὐτῇ δορὰ τὸ αἷμα, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς βωμοῖς. id est: Post omnia demum incenso igni, capram ipsam pariter cum pelle deportatam imponit sacerdos; ipsam item cum lanâ ovem. Virgilius, Aeneid. lib. 6:

*Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras;
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingve superque oleum fundens ardentibus exstis.*

Apud veri Dei populum, Judæorum gentem, quum ex divinâ institutione hostiarum alia

forent *votive*, five in gratiarum actionem oblatae, quas Græci vocant *ἑρασμαίαι*; aliz verò *expiatorie*: has quoque totas flammis fuisse traditas, ex Mosis patet legibus. Sic enim ille in Exodi capite *xxix*, *v. xi*, & sequentibus, de Aharonis, filiorumque ejus expiatione & consecratione scribit: *Et jugulabis juvenem illum coram Iehová. Deinde accipiens de sanguine ejus, impones cornibus altaris digito tuo. Omnem autem reliquum sanguinem effundito versus fundamentum altaris. Accipiens quoque omnem adipem, qui operit intestina, & reticulum, quod est super jecur, ambosque renes ejus, & adipem, qui est super illos, adolebis super altare. Carnem verò juveni, & pellem ejus, fimumque ejus, igne comburito extra castra. Oblatio est pro peccato.* Eidem ritus circa expiatorium sacrificium traduntur Levit. cap. *iv*, vers. *111*, & sequentibus, ad usque *xxiii*. Sed brevius de expiatoriis hinc hostiis, vericulo ultimo capituli *v i*: *Omne peccatum, de cujus sanguine aliquid illatum fuerit in tentorium conventus ad expiandum in sancto, ne comeditur, igne comburitur.* Hoc genus sacrificii, sæpius adpellatur, Numer. cap. *xv*, *xxviii*, & *xxxix*, *sacrificium*, five *holocaustum igne absumendum, in odorem gratum Iehovæ.* Sed hæcenus de holocaustis, id est, de hostiis consulatoriis, ut apud gentileis vocabantur populos, quæ totæ comburebantur.

De animali hostiâ sola diis sacrabatur anima; teste Trebatio. Et quia anima pecudis erat ipse sanguis; teste ipso rerum cunctarum opifice, apud Mosen, in libro *genef.* cap. *ix*, vers. *iv*, his verbis; *Carnem cum sanguine ejus, qui anima est ipsius, ne comeditote*; quæ sæpius repetuntur Levit. cap. *xvii*: *sanguis, paterà exceptus, flammis infundebatur.* unde Virgilius, *Aeneid v i i*, de Euandri sacrificio:

Fortè die solennem illo rex Arcas honorem
Amphitryonida magno, divusque ferebat,
Ante urbem in luco. Pallas huic filius unâ,
Vnâ omnes juvenum primi, pauperque senatus
Thura dabant: tepidusque cruor fumabat ad aras.

Ipsa verò victimæ viscera cum exstis in epulas sacrificantibus parabantur. Hinc paullo post Virgilius ita Euandrum refert Aeneam adloquentem:

Interea sacra hæc (quando huc venistis amici)
Annua, qua differre nefas, celebrate faventes
Nobiscum.

Hæc ubi dicta, dapes jubet & sublata reponi
Pocula.

Tum lecti juvenes certatim, aræque sacerdos
Viscera tota ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laborate Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas simul & Trojana juvenus
Perpetui tergo bovis, & lustralibus exstis.

Idem, *Aeneid.* lib. *i*:

Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.

Pars in frustra secant, veribusque tremantia figunt.

Ad hæc ita Servius: *Viscera non tantum intestina dicimus; sed quidquid sub corio est. ut; in Albano Latinis visceratio dabatur. id est, caro.* Et *Aeneid.* lib. *111*, ita poëta canit de Ulyssis focis, à Cyclope in Sicilia consumptis:

Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro.

Ad quæ ita Servius: *Viscera propriè carnes sunt.* Aliter tamen paullo Dionysius Halicarnasensis, loco supra citato: *οἱ δὲ πίνοντες τὸ ἵματ' ἡσθητικῶς πὲς σφαγίδας. καὶ μὲν τὸ δάεινός τις ἔστι μελιτώδες, ἀπαρχαίς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστης ἀλλαγῆς καὶ πάντες ἄλλα μέλας ἀεὶ ἀλφίτιος ζίας αἰαδύσσοτες, πρὸς φερον τῆς ἵμασιν ἴπικασῶν. οἱ δὲ ἴπικαστ' ἑωμῆς ἴπικασίτης, ὑψηλῶν, καὶ πρὸς πρῶτον ὄνον καὶ τ' ἀγλαζομύων.* Hoc est: *Alii verò suppositis cultris cadentem hostiam excipiebant: & mox excoriatam concidebant membratim: delibatas que ex singulis exstis aliisque membris primitias farreâ farinâ imbuebant, & in canistris offerebant sacrificantibus: qui aris impositas succendebant; vinum inter adolendum adfundentes.* Reliqua in epulas cedebant sacrificantibus. Sic Moses quoque Exodi cap. *xviii*, *v. xii*: *Acceptum obrulit Iethro sacer Mosis sacrificium, & victimas Deo. & venit Aharon, & omnes seniores Israël, ad comedendum cibum cum socero Mosis, coram Deo ipso.* Ceterum farinâ consperferunt sacrificium omnes gentes. Plinius, lib. *xii*, cap. *xviii*, de thure loquens: *Nec minus propitii dii erant molâ salsâ supplicatibus: imò verò ut palam est, placatiores.* Sallam intelligit farinam. Sed saltem sacrificiis adhibuerunt & ipsi Judæi, ex ipsius Dei instituto; quod ita prescribitur à Mose, Levit. c. *11*, *v. xiii*: *Omnem oblationem muneris*

neris tui sale salito: neque cessare finito salem fiveris Dei tui à munere tuo. cum omni oblatione tuâ offerro salem. Vinum igni affusum fuisse inter adolendum, modò è Dionysio intelleximus. de oleo ita suprâ audivimus loquentem Virgilium, Aeneid. lib. VI:

*Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingve superque oleum fundens ardentibus exstis.*

Dei quoque populum Judæos vino oleoque ad sacrificia ex divino instituto usos fuisse, passim testatur Moses in dicto Levitico. Virgilius, dicto suprâ libro VI Aeneidos, in Euandri sacrificio, ita pergit, post narratam, dapibus remotis, de Caco seu fabulam, sive historiam.:

- 10 *Quare agite ô juvenes, tantarum in munere laudum,
Cingite fronde comas; & pocula porgite dextris:
Communemque vocate deum, & date vina volentes.
Dixerat, Herculeâ bicolor cum populus umbrâ
Velavitque comas, solisque innexa pependit:
Et sacer implevit dextram scyphus: oculus omnes
In mensam leti libant, divosque precantur.
De vexo intereâ propior sit vesper olympo:
Iamque sacerdotes, primusque Potitius, ibant,
Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.*
- 20 *Instaurant epulas, & mensa gyata secunda
Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras:
Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adsunt evincti tempora ramis;
Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudeis
Herculeas, & facta ferunt.*

Multa, adeoque pleraque ad hunc peregrisse ritum in sacrificiis suis Celtas, maximè credibile est; quando alia quoque gentes ferè eundem observarunt. Festos autem egisse dies, festasque sæpè ac ludicras cum solennibus epulis nocteis Germanos nostros, mox infrâ ostendam.

- 30 Ceterum apud alias genteis ipsos homines, pro quibus sacra fiebant, manum rebus admovisse divinis, patet ex Didonis exemplo: de quâ sic Virgilius;

*Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
Candentis vacca media inter cornua fundit.*

Item ex Aeneæ exemplo: — *Ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilemque tibi Proserpina vaccam.*

Nisi forè Aeneam Didonemque sacris fuisse initiatos, suspicari libet. Certè profanos etiam homines aliquam admovisse manum, liquet ex his ejusdem poëtæ verbis:

- 40 *Pallas huic filius una,
Vnâ omnes juvenum primi, pauperque senatus,
Thura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.*

Sic & Martialis lib. VIII:

Dat populus, dat gratus eques, dat thura senatus.

Apud Judæos etiam manum victimæ imposuisse ipsum, qui eam pro peccatis suis offerebat, ostendit Moses, Levit. cap. I, vers. IV, his verbis: *Nitetur manu suâ super caput holocausti sui; ut sit acceptum pro ipso, ad expiandum ipsum.* At apud Celtas nostros, nemini, nisi uni sacerdoti, sacra attingere atque peragere, fas fuisse, docet Diodorus, lib. V: *Εἰθὲ δὲ αὐτοῖς ἐστὶ μὴ δέειν ἑσθῆναι τῶν θεῶν Φιλοσόφου. Διὰ γὰρ τῶν ἐμπείρων τῆς θεῆας φύσεως, ὡς περὶ πῶν ἑμοφῶτων, τὰ χαλεπώτα τῶν θεῶν φασι δὲ ἐν πρῶτον, καὶ διὰ τῶν αἰῶν δὲ τὰ γὰρ αὐτῶν. id est: *Mos illis est, nulla sacra sine philosopho peragere.* per hos enim, veluti divine naturæ gnaros, & quasi colloquutores, gratiarum sacrificia diis offerenda; per hos internuntios bona ab illis expetenda, censent. Porro de sacrificiorum oblatoribus ita Lucianus, in dicto libro de sacrificiis: *Προσέγροι τὰς θυσίας, βέν ἀπὸ θεοτήτων ὁ γαργῆρος, ἀνα δὲ ὁ πικρῶν, καὶ αἶμα ὁ αἰμῶν, ὁ δὲ τῆς λιβαριῶν, ἢ πῶπαν ὁ δὲ πένης ἰδάσασθαι τὸν θεόν, Φιλήους μόνον τὴν αὐτῶν δέξιαν.* id est: *Victimas offerunt, bovem aratorem agricola, agnum opilio, capram caprarius: est qui thus, & qui placentulam offerat. at si quis pauper fuerit, is ita deo litat, uti suam ipsius dextram dumtaxat exosculetur.* De Sarmatis ita Helmoldus lib. I, cap. LXXXIV: *Ingressus atris omnibus inhibitus, nisi sacerdoti tantum, & sacrificare volentibus; vel, quos mortis urgebat periculum: his enim minimè negabatur asylum.**

Nempe,

Nempe, quum nemini penetralia ingredi concessum, nisi unis sacerdotibus, & pro quo, seu quibus sacra fieri facerent; tamen, si quis, graviore periculosioreque adflicter morbo, ipse victimam pro sua salute propter inopiam offerre nequiret; huic aliorum adflicter hostiis, preceisque pro se deo fundere, licebat. Maxima cum reverentia accessisse sacrificantibus, & summa cum veneratione adflicter sacris, vel potius in genua, adeoque saepe in faciem procubuisse; haud dubium est. hinc enim illa manus exosculatio, apud Lucianum: hinc totius corporis incurvatio, maximè verò frontis inclinatio, seu capitis submissio, sacris etiam Christianorum libris notata. Nec aliunde hujusmodi ritus supplicantium, honorantiumque superiores, omnibus pariter per universum terræ orbem gentibus usurpati, quam ex ipsis factorum ceremoniis; quas primus mortalium liberos suos edocuit Adamus, ut jam dudum ostensum est. Ammiani Marcellini hæc sunt verba, lib. xiv: *Alemannorum reges & populi, formidantes, per oratores, quos videtis, summis cervicibus concessionem prætorum postulant, & pacem.* Et lib. xvii, de Quadis, Germanicâ gente: *Qui, quum oblatis, eorum ritu stantes curvatis corporibus, facinora gravia peragere non possent; ultima sortis infortunia metuentes, dederunt obsides imperatos.* De iisdem lib. xxx: *Cumque, membris curvatis, starent metu debiles, & præstricti; docere iusti, que ferebant, usitatas illas causationum species, jurandi fidem addendo, firmabant.* Et dicto lib. xvii: *Quados, Sarmatis adjumentum ferentes, attrivimus, qui post arum nosa dispendia inter discursus, & repugnandi minaces anhelitus, quid nostra valeat virtus experti, manus, ad dimicandum aptatas, armorum abjecto munimine, pone terga vincerunt; restareque solam salutem contemplantes in precibus, affusi sunt vestigiis Augusti clementis.* Similia his, adeoque eadem sunt, quæ, lib. xvii, in Melopotamiâ gesta narrat, his verbis: *Antoninus, ambitiosè prægrediens agmina, ab Ursicino agnitus, & objurgatorio sono vocis increpitus, proditorque & nefarius adpellatus, sublatâ tiarâ, quam capite summo ferebat honoris insigne, desiluit equos, curvatis membris, humum vultu pendè contingens salutaris, patronum adpellans & dominum, manus post tergum connectens; quod apud Assyrios supplicis indicat formam. & mox: Simul hæc dicens, è medioprospectu abscessit, non aversus, sed, dum evanesceret, verecundè retrogradens, & pectus ostentans.* Apud Lucianum, in Dialogo de amicitia, ita Toxaris Scythæ: *ἀνὴρ ἢ ἐπιπέλας χαρῆς, τὴν βύρσαν, καὶ τὴν ἐν ἀντὶς, εἰς τὸ σῶμα ἀσπαργὸν τὸ χεῖρ, ὡς περ οἱ ἐκ τῶν ἀρκάων δέδευτοι. καὶ τὸ ἐν ἡμῖν ἢ μάλιστα ἰκετὴν εἶ.* id est: *Ipse autem extenso humi corio insidet, manibus in tergum reductis; more eorum, qui à cubitis vinciti sunt, atque hoc equidem apud nos maximum supplicandi genus.* Sic arbitror Quodos quoque nostros manus post terga non vinculis ligatas (id enim unde aut quomodo in pugna celeritate?) sed digitis pectinatim inter se implexis connexas, atque inter se complicatas habuisse. Sed de hoc ritu, in sacris observato, ita Tacitus, in libro de Germaniâ: *Vetustissimos se nobilissimosque Suevorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in silvam, anguris patrum & prisca formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus cœunt; casque publicè homines, celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est & alialuco reverentia, nemo, nisi vinculo ligatus, ingreditur; ut minor, & potestatem numinis præ se ferens. si forte prolapsus est; atrolli, & insurgere, haut licitum: per humum volvantur. eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initta gentis, ibi regnator omnium deus: cetera subjecta, atque parentia.* Sed tem-

Humanarum hostiarum sacrificiis deos coluisse priscos Germanos, testem audivimus jam saepe Tacitum. idem de Cimbris, Germanicâ gente, testatur Strabo, lib. vii; & de Gallis Germanorum confangvencis, lib. iv. de his etiam Cæsar, belli Gallici comment. vi; & Dionysius Halicarnassensis, antiquitat. Romanar. lib. i; item Mela, lib. iii, cap. ii; & Plurarchus, in libro de superstitione. de utrisque Diodorus, lib. v. Romani equidem isti Græcique auctores, humanarum hasce hostiarum immolationes, ceu barbaricam immanemque feritatem in Celtis notant. nec injuriâ: ita enim profectò erat. at non unis tantum fuit usitata Celtis; nec in Celticâ primùm reperta. auctor ejus quisquis tandem fuerit, in Asiâ certè primam ei originem dedit unde per omnem terræ orbem, in universas pariter genteis, post inundationem, consuetudo ejus dispersa. Quum omnia peccata, id est veri Dei contemptus, & odium, item siderum aliorumque falsorum numinum veneratio atque cultus, tyrannica imperia, matrimonii à Deo instituti violatio, cædes, rapinæ, bella, & cuncta reliqua mala, jam ante terrarum inundationem cœperint; ob quorum causam summus atque æternus Deus inundationem humano generi immisit: hanc quoque diram, nefandam, execrandamque crudelitatem simul jam tum initium cepisse, cum maximè credibile est. Quin sacra id Mosis scripta, quamvis haud ita clarè, indicant tamen quodammodò, genef. c. vi, v. v, his verbis: *Quum itaque videret Iehova auferere malitiam hominis*

in terrâ; & omne figmentum & cogitationes cordis ejus tantummodo malas esse omni tempore. & *yl. xi*: Quumque terra corrupta esset coram Deo ipso, & impleta esset violentiâ. item *yl. xii*: Afficiens Deus terram, ut ecce corrupta erat. corruerat enim omnis caro viam suam supra terram. Lucianus, in libro de deâ Syriâ, ex vetustissimis Græcorum monumentis causas, cur primum mortalium genus aquarum eluvione deletum fuerit, refert hujusmodi: Ἰβερὸν καὶ τὸν ἑόντις, ἀθρημιστὰ ἔργα ἐπραξόν. ἔτε δὲ ὄρεα ἐφύλασσον, ἔτε ζείνης ἐδέκοντο, ἔτε ἰακτιῶν λυγίοντο. αὐτῶν σφίσι τὴ μεγάλη συμφορὴ ἀπίκετο. hoc est: Quum contumeliosi admodum forent, nefaria facinora perpetrarunt. neque enim jusjurandum obseruarunt, neque peregrinos receperunt, neque supplicum miseri sunt. Ob quas res maxima eos mox consequuta est calamitas. Hæc equidem levia, præut divina testatur Mosis historia. graviora multo Ovidius, & in nostram opinionem propiora, metamorphos. lib. i. illic enim, postquam gigantum descripsit interitum, (quâ fabulâ angelorum significari lapsium, diabolorumque ortum, supra, cap. xxxi, ostensum) hos continuò subjicit versus:

*Et ne nulla sua stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum. sed & illa propago
Contemtrix superum, seuæque avidissima cadis,
Et violenta fuit. scires è sanguine natam.*

Quibus versibus novam mortalium progeniem poëta instituit; quam postea inundatione terrarum totam à Jove deletam narrat: quasi illa, ab initio mundi per Japeti, uti ipse vult, filium condita, jam omnis antea interiisset. cujus tamen rei nullam facit mentionem. Diabolorum illa nova erat propago; ex gigantum clade, non hominum. At quibus verbis Adami primum filium Cainum, fratris Abeli interfectorem, apertius poëta describere potuit, quam hoc versu?

Contemtrix superum, seuæque avidissima cadis.

Sed hujus ætatem ille cum primi mortalium generis fine, id est, cum inundatione conjungit; primumque Lycaonis facinus nefandum memorat. de quo pauca quædam ipsius Jovis indignantis hæc citasse verba suffecerit:

— Facto nondum vulgata recenti,
Fæda Lycaonia referens convivia mensis.

30 Et paullo post: Cùm mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon.

Et mox: Contigerat nostras infamia temporis auris.

Et iterum: Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.

Tandem: Signa dedi venisse deum: vulgusque precari
Cæperat. irridet primò pia vota Lycaon:
Mox ait; Experiar, deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis. nec erit dubitabile verum.

40 Nocte gravem somno nec opinâ perdere morte
Me parat. hæc illi placet experientia veri.
Nec contentus eo est: missi de gente Molossâ
Obsidis unius jugulum mucrone resolvit:
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subjecto terruit igni.
Quos simul imposuit mensis.

Hæc ante inundationem facta, moxque eam consequutam esse, narrat poëta. quæ quamvis vana anilis fabulæ videantur nugamenta; tamen multum veri, multa licet obscuritate involutum, continent. Lycaon iste, quisquis mortalium ante aquarum diluvionem dicendus, veri Dei, cunctarum rerum conditoris, impiissimus fuit contemtor: & quum falsos deos sub siderum formis coleret; his humanis hostiis, si non primus, certè ante inundationem litavit; mandendasque humanas carnis mensis imposuit: quemadmodum omnes postea gentes factitarunt, ritu hoc diro atque nefando à majoribus accepto. Vnde rectè de Celtis nostris Diodorus, dicto libro v, παλαιὰ πνικὰ πολυχρόνως ὀρθοτηρήσθαι, id est, ex longinquâ vetustatis observatione fidem ait Druidas invenisse, ex humanis hostiis divinateis. & ex antiquissimis Græcorum poëtis Sophocles, in Andromedâ:

Νόμος γάρ ἐστι πῖσι βαρβάρους, Κρόνον
ὠνηπολεῖν βρότιον, δὲ χθῆθεν, γῆν.

Ritus

*Ritus est antiquissimus barbaris, Saturno
Immolare humanum genus.*

Quod adeo verum est, uti etiam Sophocle longè antiquior auctor, sanctus æterni Dei propheta Moses, idem attestetur, Levit. cap. xviii, v. l. xx i; & cap. xx, v. l. ii, iii, iv, & v. Ammonitarum nationi ritum hunc fuisse vulgarem, testantur & aliæ sacræ historiae; Reg. lib. i, cap. xi, v. l. v, vi, & xxxiii; & lib. ii, cap. xxiii, v. l. x, & xiii. De Tauris, Pomponius Mela, lib. ii, cap. i: *Immanes sunt moribus, immanemque famam habent, solere pro victimis advenas cadere.* De Neuris, idem auctor, eodem capite: *Mars omnium deus, ei homines pro victimis ferunt.* Alios quoque Scythas ex captivis centesimum quemq; Marti cerdotibus Lunæ immolabatur; teste Strabone, lib. xi. De Indis Mela, lib. iii, cap. vii: *Quidam proximos parentesque, priusquam annis aut aegritudine in maciem eant, velut hostias cadunt; casorumque visceribus epulari, fas & maximè pium est.* De Persis Plutarchus, in libro de superstitione: *Ἀμειστρία δὲ, ἢ Ξέρξης γυνή, δώδεκα κατὰρξεν ἀθροίπυς ζώωντες ὑπὲρ αὐτῆς τῶ Ἀδῆ, id est: Amestria, que uxor fuit Xerxis, Plutoni xii prose vivos homines defodit.* De populis inter Arabicum sinum ac Nilum colentibus, Procopius, rer. Persicar. lib. i: *Οἱ μὲν τοὺς Βλέμυες καὶ ἀθροίπυς τῶ Ἰνδῶν θύειν εἰώθασιν· ταῦτα δὲ τὰ ἱερὰ ἄτοι δι' οἱ βαρβάρους· εἰς εἰμὸς εἶχον· ἀλλὰ βασιλεὺς αὐτὰ ἱερῶν κατελείπειν ἐγγώ. id est: Blemyes etiam homines Soli immolare consueverunt, eaque sacra isti barbari ad mea usque tempora servarunt. sed Justinianus tandem imperator ea sustulit.* Ægyptios in Idithyæ urbe vivos combussisse homines Typhoni, auctor est apud Plutarchum, in libro de Iside, Manethon. Carthaginenses Saturno humanis litasse hostiis, inter complureis alios, auctores sunt Dionysius Halicarnassensis, antiquit. Roman. lib. i, & Plutarchus in dicto libro de superstitione. Nec solis barbaris nationibus hæc fuit usitata feritas; sed ipsis etiam Græcis. De Iphigeniæ immolatione cui ignotum? Lactantius, lib. i, cap. xxi: *Apud Cypri Salaminem humanam hostiam Iovi Teucus immolavit: idque sacrificium posteris tradidit. quod est nuper, Hadriano imperante, sublatum.* Idem auctor de Romanis, mox eodem capite: *Nec Latini quidem hujus immanitatis expertes fuerunt. si quidem Latialis Iupiter etiam nunc sanguine colitur humano.* Saturnum quoque apud eos antiquitus eodem genere sacrificii cultum fuisse, non quidem uti homo ad aram immolaretur, sed uti in Tiberim de ponto Mylvio mitteretur, idem testis est, capite eodem, paullo post. cui ad stipulatur, inter alios, Macrobius, Saturnal. lib. i, cap. v i i; & multo hoc vetustiores, Dionysius dicto libro, atque Ovidius, Fastor. lib. i. Sed & Dianæ Egeriæ Latini humanas obtulerunt hostias. Silius Italicus, lib. iv:

*Ausonii totidem numero; quos miserat altis
Egeria genitos immittis Aricia lucis.*

Plinius, lib. xxx, cap. i: *Sexcentesimo quinquagesimo septimo demum anno urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata.* Flav. Vopiscus, in Aureliano: *Capitolium Aurelianus invecutus, ut illis cederet servos, quos captos vorisse Iovi opt. max. ferebatur.* Denique omneis univèrsi orbis terrarum gentes humanis litasse hostiis, hodièque in orbe extero, 40 five Americano, & in Africæ meridionalibus, Asiæque orientalibus, litare; nisi si qui patrum nostrorum memoriâ per Europæos ab eo deducti sunt; fati ex veterum recentiumque scriptorum monumentis constat. quâ de re jam ante me haud pauca dixerunt alii. proinde pluribus ea heic exponere haud opus esse duco. ad Germanos meos redeo. Tacitus, ut supra relatam, in libro de Germaniâ: *Deorum maximè Mercurium colunt: cui, certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent.* Et postea, de Semnonibus Svevis: *Cæso publicè homine, celebrant barbari ritus horrenda primordia.* Procopius, rer. Gothic. lib. ii, de Scandinaviæ incolis, id est, de Sveonibus atque Norvagiis: *τῶν ἱερῶν σφίσι τὸ κάλλιστον ἀθροίπυς ἐστίν. id est: Victimarum pulcherrima illis est homo.* quod & Mag. Adamus Bremensis de iisdem adfirmat. Idem Procopius, eodem libro postea, de Francis Italiam vastantibus: *Θυσίαις ζῴων 50 ἀθροίπυων.* id est: *Hostiis utuntur humanis.* Et rer. Persicar. lib. i, de Herulis, Germanicâ itidem gente, Vistulæ ostia quondam accolente: *πολυὰ τὰ νομίσθησι θῆων ὀμίλων· εἰς δὲ τὰ ἀθροίπυων θυσίαις ἰλαστικῶς ὅσον αὐτοῖς εἶδεν εἶναι.* hoc est: *Deos complureis colunt. quibus humanis quoque hostiis litare, religiosum ac pium arbitrantur.* De consanguineis Germanorum Britannis ita Tacitus, annal. lib. xi v: *Cruore captivo adolere aras, & hominum sibus consulere deos, fas habebant.* De aliis consanguineis Germanorum Gallis sic Mela, lib. iii, cap. ii: *Gentes superstitionosa: aliquando etiam immanes adeo, ut hominem optimam & gratissimam diis victimam crederent. Manent vestigia feritatis jam abolita: atque ut ab ultimis cædibus temperant, ita*

nihilò

nihilominus, ubi devotos altaribus admovere, delibant. Plutarchus quoque, in prædicto libro de superstitione, Gallos ait atque Scythas *ἦναι νομιζῆν χαίροντας αἰθρώπων σφατιομένων αἱμάτων, & τελευταίων ἡσίας & ἱερουργίας ταύτων νομιζόντας*. id est; eos opinari deos esse, qui sanguine jugulatorum hominum gaudeant, idque pro perfectissimo sacrificio habeant. De iisdem Gallis Jul. Cæsar, belli Gall. comment. vi: *Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus: obque eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis, qui que in præliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolatuos vovent: ministrisque ad ea sacrificia Druidibus utuntur; quod pro vitâ hominis nisi vita hominis reddatur, non posse aliter deorum immortalium numen placari arbitrantur: publicæque ejusdem generis habent instituta sacrificia.*

10 *Supplicia eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut aliquâ noxâ sint comprehensi, gratiora diis immortalibus esse arbitrantur. sed, quum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt. Humanarum igitur quoque hostiarum duo, uti in aliis definivit Trebatius, fuere genera: unum, in quo voluntas deorum disquirebatur; alterum, in quo sola anima diis sacrabatur. utrumque Cæsar his indicat verbis: aut immolant, aut se immolatuos vovent. De priorè igitur genere priorè heic agam loço.*

Immolabant scilicet hominem pro vitâ hominis, votis simul nuncupatis, si aut graviore morbo decumberent, aut periculum aliquod vitæ adituri essent, atque tunc de futuro exitu exsta immolati hominis inspiciebantur. Diodorus, dicto libro v, de Cæsarum sacerdotibus: *Ὀπί τῆ Διῶ τε τῶν οἰουσοποιῶν, & Διῶ τῆ ἱερῶν ἡσίας τὸ μέλλοντα περὶ λέγεται, & πῶν τὸ πῶν τῶν ἔχουσι ἱστίων. μάλιτα δὲ ὅταν αἰθῶνων μεγάλων ἱερουργίῃ, ἀποδοχὸν & ἀπὸν ἔχουσι νόμον. αἰθρώπων δὲ κατὰ σφαιρικῆς τῆς πύσης μαχαίρα κτ' ἢ ὑπὲρ τὸ Διῶ φεραγμὰ πῶν κτ' πρὸν τῶν ἀπλη-
γῆτων, & κτ' πῶν τῶν & ἀπληγῆτων τῶν μέλων, ἐπὶ τῆ ἔσφαιρας, τὸ μέλλον ναῖον. Hoc est: Hic ex auspiciis & victimarum exstis de futuris divinant; eis que plebs universa morem gerit. In primis, ubi de magni momenti rebus consultatio incidit, mirandum & incredibilem quemdam ritum observant. Hominem immolantes, supra transversum septum gladio feriunt. quo casu, prolapsaque, de casu & convulsione membrorum, simulque de cruoris fluxu de futuro presagiunt. Strabo, lib. iv, idem de Gallis memorans; dorsum feriisse tradit. *Ἀθρώπων, inquit, κατὰ σφαιρικῆς πύσης εἰς τὴν πύσην μαχαίρα, ἱματιοδόσῳ & σφασμασῶ. id est: Hominis, libamine perfusi, tergum gladio ferientes, ex palpatatione divinabant. Scythas quoque victimas suas à tergo feriisse, supra ex**

30 *Herodoto intellectum. Idem Strabo, lib. iiii, de Lusitanis, Hispanicâ gente: Σαλαγγιδόν. ἢ & δὲ αἰθρώπων αἰχμαλώτων, καλύπτοντες σάροι: εἰδ' ὅταν πληγῆ ὑπὸ τῶν ἀλάγγων, ὑπὸ τῶν ἱερο-
σῶντων μαντιῶν πρὸν τῶν ἱματιῶν κτ'.* id est: Ex captivorum quoque exstis conjiciunt, sagis ea contingentes. sub quibus quum pulsus edant, primum ex cadavere haruspex futura prædicat. De Britannis paullo antè ex Tacito citavimus ista: *Cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere deos, fas habebant. Strabo, lib. xi, de Albanis, Asiaticâ gente; apud quos quotannis unus è sacerdotibus Lunæ immolabatur: προαχθεῖς εἰς τὴν ἡσίαν τῆ ἡσῆ, σὺν ἄλλοις ἱερῶν ἡσῆ μ-
ελοδῶν. τῆ ἡσῆς ὁ ἡσῆς & τῶν. ἔχων ἡσῆς ἡσῆς λογγῆς ἡσῆς ἐστὶ νόμος. αἰθρώπων τῶν, παρελθὼν & κτ' ἀπληγῆς, πῶν Διῶ τῶν πῶν τῶν κτ' ἀπληγῆς εἰς τὸ καρδίαν, σὺν ἀπληγῆς πῶν τῶν. ἢ, σφαιρικῆς μαντιῶν ἡσῆς ἡσῆς & πῶν τῶν, & εἰς τὸ κενὸν δόσφαιρικῆς. id est: Perductus ad immolationem deo faciendam,*

40 *unâ cum aliis victimis, mactatur unguentis delibutus. Mactationis autem ritus hic est: Quidam sacram tenens hastam, quâ fas est homines sacrificandi causâ interficere, cominus accedens, per latus cor ferit; rei hujus hand imperitus. Conlapso homine, de cadavere vaticinationes quasdam concipiunt, inque publicum enuntiant. Ceterum è dictis supra Strabonis patet verbis, eodem ritu, quo animalia immolabantur, homines quoque apud Gallos mactatos fuisse. id est; admotâ ad aram hostiâ, sacerdos vinum, seu, ubi hoc deerat, alium quemdam liquorem, fronti ejus invertebat. dein capillis primoribus lævâ manu arreptis, igni libamina adfundebat; preceis simul seu vota deo peragens. mox ipsâ hostia gladio feriebatur. Longè tamen alium observabant ritum feminæ sacerdotes, in Cimbrorum exercitu: de quibus licet idem Strabo, lib. vii: *τοῖς ἐν αἰχμαλώτῳ Διῶ τῶν ἐσφαιρικῆς σφαιρικῆς ἡσῆς κτ' ἀπληγῆς δὲ αὐτῶν**

50 *ἡσῆς ἡσῆς κτ' ἀπληγῆς χαλκῶν, ὅταν ἀμφορέων εἰσσι. εἰχον ἢ ἀναβάθρον, ἢ ἀναβάσει ὑπερπέτης & λῆβητῶν, ἡλαμοτόμῳ ἔκασον μέλιω ὁσῆς. & κτ' ἀπληγῆς ἀμφορέων εἰς τὸ κενὸν δόσφαιρικῆς. ἢ, ἀπληγῆς δὲ Διῶ τῶν πῶν τῶν ἀπληγῆς ἀναφθέρῳ ἡσῆς τῶν οἰκείων. Id est: Ex per castra captivis occurrebant strictis gladiis: conversosq, ad craterem aneum ducebant, amphoras circiter viginti capientem. Habebant autem pulpitem; quo conscenso super craterem sacerdotum una, singulis in sublime elevatis guttur incidebat. e sanguine, in craterem profuso, divinationem quamdam captabant. relique cadavera casorum recludebant, exstisque inspectis, victoriam suis vaticinabantur. Nempe de Cimbris hic est fermo, qui cum Teutonibus finitimis suis, peragrata totâ ferè Celticâ, id est, Germaniâ, Illyrico, Galliâ, atq; Hispaniâ, Italiam tandem petierunt; multis Romanorum*

exercitibus ducibusque fufis. unde plurimos in castris fuis habuere à Romanis captivos; è quorum cæde, seu immolatione, de futuris divinabant. Ritus verò hunc cædendi hostias fuper craterem, five lebetem, non peregrinando demum, longinquasque pervagando terras, addidicerant; fed jam inde domo attulerant. domi quidpe eodem ufos, liquet ex eisdem auctoris testimonio; qui eodem libro paullo antè, fua, ait, tempeftate Cimbroſ è Cimbricâ peninfulâ, id eſt, è patriis fedibus, Auguſto Cæſari miſiſſe donum, τὸ ἱεροῦ παλόν παρ' αὐτοῦ λίβητα, αἰτυμίδους Φιλίων, καὶ ἀμνησίαν τῶν παροργισθῶν id eſt, lebetem, qui ſacerrimus apud illos habebatur; amicitiam, & veniam illatarum injuriarum petenteis. Cave autem ſuſpiceris, veterem illum lebetem, quo in prædictis expeditionibus uſi ſunt, in Cimbricam fuiſſe relatum peninfulam. ita enim exercitus eorum, cum in Galliâ, tum in Italiâ, deleri ſunt, ut tantæ cladis notitiam ad ſuos non nuntius, ſed fama pertulerit; teſte Seneca, lib. 1 de irâ, cap. xi. Hic tamen ritus Scythiſ quoque fuiſſe communis videtur ex hiſ Herodoti verbis, libro iv perſcriptis: Ἐπὶ οἶνον θπαιεῖ(ωσι καὶ τῶν κεφαλέων, ὅπου φαίλουσιν οὖρον ἀνθρώπου ἐς ἀγρῶν. hoc eſt; Vinum ubi capitibus libaverunt, ipſos homines in vas quoddam jugulant. Manus humanis victimis poſt terga fuiſſe revinctas, oſtendit Ovidius, de Ponto lib. III, eleg. II:

Protinus immitem Trivia ducuntur ad aram,

Evincti geminas ad ſua terga manus.

Hinc illud Moſis, geneſ. cap. xxi, v. 1, de Abrahamo, filium ſacrificaturo: *Vt autem pervenerunt ad locum illum, quem dixerat ei Deus; extructâ ibi arâ, Abrahamus diſpoſuit ligna. poſteâ colligans artubus Isaacum filium ſuum, impoſuit eum altari ſuper ipſâ ligna.* Ceterum, divinatione è lapſu cæſi corporis, è palpitatione ac convuſſione membrorum, è ſanguinis fluxu, atque exitis factâ, reliquo cadavere idem faciebant, quod animalium victimis: de quibus ita Virgilius, Aeneid. lib. v 1:

Et ſolidâ imponit taurorum viscera flammis.

Atque hic fuit finis humanarum hoſtiarum, quas conſultorias vocabant.

De alteris illis, quas votivas adpellabant, ſic Cæſar, belli Gall. comment. v 1: *Martem bella regere arbitrantur. huic, quum prælio dimicare conſtituerunt, ea, qua bello ceperint, plerumque devovunt, qui ſuperaverunt, animalia capta immolant.* Sed clariùs eâ de re Tacitus, annal. xiii: *Bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitio fuit: quia victores diverſam aciem Marti ac Mercurio ſacravere. quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* ſcilicet facris adhibitis; quæ epulæ etiam ſequantur. Idem auctoꝝ, annal. 1, de clade Varianâ: *Adjacebant fragmina telorum, equorumq; artus, ſimul trunci arborum antefixa ora: lucis propinquis barbare aræ; apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. & mox: quot patibula captivis, que ſcrobis.* Et Procopius, rer. Gothicar. lib. II, de Sveonibus ac reliquis Scandinaviæ peninfulæ incolis loquens: τῶν ἱεροῦ σφίσι τὸ κάλλιπον ἀνθρώπος ἐστίν, ὅπερ αὐτοῖς δογματικῶν ποιῶντων πρῶτον τῶν ἱεροῦ ἄρα ἵνασιν, ἐπὶ θεῶν ἀντὶ τοῦ νομίζουσι μέγιστον εἶναι. ἱεροῦ ἵππῶν τῶν αἰχμαλώτων, & ἵπποτες μόνον, διὰ τὸ καὶ δόξα κρημῶντες, ἢ ἐς τὰς ἀκαθάρτας ἰντῆντες, & ἀλλὰς τε κληῖνας ἱεράταις ἰδέαις. id eſt: *Victimarum pulcherrima illis eſt homo, quem omnium primum in prælio ceperint. hunc Marti immolant: ut quem deorum maximum ducant. Sed captivos ſacrificandi is apud illos eſt ritus, ut non ſolum hoſtiam mactent; ſed ab arbore ſuſpendant, aut in ſenticeta ac vepris projiciant; aliisque mortis modis enecent.* De iisdem Sveonibus ita Magiſter Adamus Bremeniſis: *Ex omni animante, quod maſculum eſt, 1x capita offeruntur: quorum ſanguine deos taleis placari mos eſt. corpora autem ſuſpnduntur in lucum, qui proximus eſt templo. Ibi etiam canes pendent cum hominibus. quorum corpora, mixtim ſuſpenſa, narravit mihi quidam Chriſtianorum, ſe lxxii vidiff.* Alium prætereâ ritum refert dictus Procopius, eodem libro, hiſ verbis: *Ἐπλαβόιδμοι ἢ τῶν γαφύρεται Πάδα φερίσοι, παῖδας τε καὶ γυναικας τῶν Γότθων, ἕπερ ἐνταῦθα εὐροι, ἱεροῦν τε, καὶ αὐτῶν τὰ σώματα ἐς τὸ ποταμόν, ἀποθῖνα τῶν πολέμων, ἱερίων. id eſt: Franci, ponte Padi occupato, liberos uxoresque Gothorum, quos ibi deprehenderant, pro victimis mactarunt; corporaque eorum in flumen, ut belli primitias, abjecerunt. Sic in mare immolatorum corpora credo abjeciſſe Saxones piratas, Galliæ maximè litora infeſtanteis: de quibus ita Sidonius Apollinariſ, lib. viii, epiſt. v 1: *Priusquam de continenti, in patriam vela laxantes, hoſtico mordaces anchoras vado vellant, mos eſt remeaturis, decimum quemque captorum per aquales & cruciarias pænas, plus ob hoc triſtī quam ſuperſtitioſo ritu necare; ſuperque collectam turbam periturorum, mortis iniquitatem ſortis æquitate diſpergere. Talibus ſe ligant votis, victimis ſolvunt: & per hujusmodi, non tam ſacrificia purgati, quam ſacrilegia polluti, religioſum putant cædis infauſta perpetratoꝝ, de capite captivo magis exigere tormenta, quam prætia. Ceterum Cæſar, ut antè relatum, belli Gallici commentar. v 1: *Supplicia, inquit, eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut aliqua noxâ ſint comprehenſi, gratiora diis immortalibus eſſe arbitrantur. ſed quum ejus generis***

generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt. Igitur gratissima eorum, qui bello capti. horum quidpe noxa maxima; ut qui non unius vel alterius hominis, sed universæ civitatis fortunas perditum iverint. Per innocentium supplicia intellige cædeis maxime liberorum. quod genus feritatis Celtis nostris cum aliis gentibus fuit commune. De Carthaginienfibus ita Silius lib. iv:

Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Pescere cæde deos veniam, ac flagrantibus aris
(Infandum dictu) parvos imponere natos.

- De eadem gente ita Plato, in Minoë: τί μὲν ἄλλ' ἐν νόμῳ ἐστὶν αἰθεράπεος θύειν, ἀλλ' ἀνόσιον· κάρχη-
10 δάνοι ἢ θύουσιν, οἷς ὄσιον ἔνομμον ἀντίς· καὶ ταῦτα ἐνοιοῦσι ἀπάν ἡεῖς τῷ κρόνῳ. id est: Nobis haud fas est homines immolare; sed impium id atque nefandum existimamus. at Carthaginienfes immolant, ceu pium ac legitimum ipsi: adeoq, nonnulli eorum filios suos Saturno mactant. Justinus, lib. xviii, de iisdem: Quum, inter cetera mala, etiam peste laborarent; cruentâ sacrorum religione & scelere pro remedio usi sunt. quidpe homines, ut victimas, immolabant; & impuberes (qua atas etiam hostium misericordiam provocat) aris admovebant; pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vitâ dii rogari maxime solent. Laëtantius, lib. i, c. xxi: Pescenius Festus in libris historiarum per satyram refert, Carthaginienfes Saturno humanas hostias solitos immolare. & quum victi essent ab Agathocle, rege Siculorum, iratum sibi deum putavisse. itaque ut diligentius piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse. Ritus immolandi liberos apud Carthaginienfes ita re-
20 fert Plutarchus, in libro de superstitione: Εἰδότες καὶ γνώσκοντες ἀνομιὰν τῶν αἰθῶν τεύχεα καθιέρειν. οἱ ἢ ἀτεκνοὶ ἢ τῶν πνήτων ἀνέκδοτοι παῖδες κατὰ Φαλόν καθέπετο ἀργίας, ἢ νεοσέες. περιεσπείη ἢ μήτηρ, ἀτεργήθη καὶ ἀσπανάθη. εἰ ἢ σπανάσθην, ἢ δακρυόσθεν, ἐδὴ τὸ ἡμῶς σπείραξ· τὸ ἢ παρδίων εἰδὲν ἢ ἴσον εἶναι. κροστὴ ἢ καίεπι πάλαι πάντα πρὸς Ἐρασίματ' ἐπωλῶντων καὶ τυμπακίστρων, ἕνεκα Ἐμὴ θύειν τὸ Βηθ-
30 Ἰν τὸν θύλων ἐξάκυσον. Hoc est. Scientes prudentesque suos ipsi liberos sacrificabant. Quibus verò nulla erat proles, ii à pueris infanteis, veluti agnos, aut avium pullos, ad eam rem mercabantur. Adfabatque mater, sine luctu, ac gemitu, quem si cederet, aut fleret, pretio multabatur. infans autem nihilo minus mactabatur. Omnia verò ante simulacrum strepitu fistularum tympanorumque opplebantur; ne ejulatus mactatorum exaudiri possent. Ergo in ipso simulacro comburebantur. Confer jam cum his, quæ Cæsar, dicto commentar. vi, de Gallis memorat. Alii, inquit,
30 immani magnitudine simulacra habent; quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent: quibus succensis, circumventi flammâ exanimantur homines. Non solum homines, sed animalia etiam inibi cremata fuisse, disco è Strabonis verbis, lib. iv perscriptis: κατὰ σκιδάσσειες καλοσὸν χόρτη, καὶ ξύλον ἰμβαδύσιες εἰς τῶν, βοσκήματα, ἔ παντοῖα θηρία καὶ αἰθεράπεος ὠλοκάτων. id est: Fani colisso exstructo, lignoque subiecto, pecudem, & omnis generis feras, hominesque concremabant. Adde igitur jam superioribus Cæsaribus hæc sequentia: Martem bella regere arbitrantur. huic, quum prælio dimicare constituerunt, ea, quæ bello ceperint, plerumq, devotent. qui superaverunt, animalia capta immolant. Ammonitarum quoque deo, qui Molec adpellatur in sacratibus libris, & Melec, & Milcom, & Malcham, ut cap. xxvi dictum, immensæ magnitudinis tradunt consecratum fuisse simulacrum, septem spatiis intrinsecus distin-
40 ctum; in quorum primo farina locata, in secundo turtures, in tertio ovis, in quarto aries, in quinto vitulus, in sexto taurus, in septimo homo. Sanè ex eadem stirpe omneis immensos illos prognatos fuisse existimaverim colossos æreos, lapideosque, per Græciam, per Asiam, per Aegyptum. quorum usus initio nullus alius, nisi uti hostiæ in eis tam humanæ quàm pecuinæ immolarentur. Posteriores mortales, quum ab hujusmodi sacrificiis, ceu facinore nefario ac prodigioso, abhorrent, verum quidem germanumque colossofium usum abrogarunt, ipsos tamen colossos, ut admirandæ structuræ opera, perpetuò ad postrema usque sæcula retinuerunt. novosque subinde condiderunt. Neque enim eorum verror videtur sententia, qui apud Lucianum, in libro de deâ Syriâ, factos arbitrati sunt Δό-
50 καλίωθ' εἰναι, ἐκείνης συμφορῆς μνήματα, ἐφ' ὅτε οἱ ἀσσυρῶντες ἐπὶ ἔρα καὶ ἐπὶ περὶ μῆκα τὸ δένδριον ἤσαν, πολλὰν ὕδωρ ὀρώδιοιες. id est; Deucalionis gratiâ, ceu monumenta ejus calamitatis, quando homines in montibus & in altissimas arbores adscenderunt, aquarum inundationem formidantes. Sed quum hac de re diu mecum ipse adhuc dubitarem, confirmavit tandem sententiam meam ejusdem rei exemplum. quod superiori ævo Hispani maritimis itineribus orbem terræ lustrantes, in insulâ quâdam reperierunt: ubi frequentes conspiciebantur statuæ æneæ, diis sacratæ, quibus pueri infantesque inclusi, igne succenso diis immolabantur. Verba Domini apud divum Mosen, Levitici cap. xviii, vers. xxxi, sunt hæc: De semine tuo ne permittito traducendum Moleco. De eadem re ita perscriptum est Reg. lib. ii, cap. xxiii, vs. x: Polluit etiam Iosias Thophetum, quod est in valle filiorum Hinnomi: ne traduceret quisquam

quam filium suum aut filiam suam per ignem Moleco. Miror sanè, adeò heic nonnullos potuisse interpreteis nugari, uti docuerint, inter duos igneis transisse tantùm incolumis purgandi expiandique causâ homines: quum planè combustos fuisse, disertissimis testentur verbis haud semel sacri libri. Chron. libro II, capite XXXIII, §. I II, de Achazo rege: *Adolevit in valle filii Hinnomi; & arsit filios suos igne, secundum abominaciones gentium, quas expulerat Iehova à facie Israëlitarum.* Divus Jeremias, cap. VII, §. XXXI: *Et edificarunt excelsa Thopheti, quod est in valle filii Hinnomi, ad comburendum filios suos & filias suas igne.* & cap. XIX, §. V: *Et edificarunt excelsa Bahalis, ad comburendum filios suos igne, holocausta Bahali.* Hic Bahales nullus alius, quàm Assyriorum Belus: quem eundem Saturnum esse, supra, cap. XXVI, ostensum est. Ergo si quis privatus in graviori aliquo vel morbo vel periculo 10 versaretur, captivorum aliquem, vel, si deessent, suam ipsius deo immolabat prolem. sin verò tota civitas, sive universa natio in graviori verteretur discrimine; publicè, certo liberorum, eorumque nobiliorum (si captivi, aut malefici deessent) numero contributo, presentem deorum iram avertere properabant. unde Cæsar: *publicèque ejusdem generis habent instituta sacrificia.* Ac votiva quidem sacrificia publica ex hoste fiebant: nempe, si superarent, adversam aciem, aut primaria ejus capita deo se immolaturos. huc namque spectant Cæsar's ista: *se immolaturos vovent.* Sed & alios, præter jam citatos, habuisse Gallos immolandi ritus, ostendit Strabo, prædicto lib. IV: *καὶ ἄλλα τῶν αἰθροπορευόντων εἰδῆ λέγουται καὶ τὸ κατεπιζέδον ἰνους, καὶ ἀνεσώπων ἐν τοῖς ἱεροῖς* id est: *Sed & alia feruntur hominum immolationis genera.* alios namque sagittis configebant, alios in crucem agebant in sacris. 20 Germanos quoque captivos in crucem egisse, sive patibulo adfixisse, supra ex Taciti anal. intelleximus. Attestatur idem & Dio, lib. LIV: *Σύραμβροί τε καὶ Οὐσιπέται καὶ Τέτυροι τὸν αἰῶνα πρῶτον ἐν τῇ σφετέρᾳ Ἰνούς τῶν Ἀρμενίων συνδαβόντες ἀνεσώπων ἔσαν ἐπιπὰσι καὶ τῶν Ἰλίων Δαβαῖτες, τῶν τε Γερμανῶν ἔ τῶν Γαλατίας ἐλεηλάτησαν.* id est: *Sigambri, Usipeta, & Tencteri, primum quosdam Romanorum in suo solo deprehensus in crucem egerant. deinde, Rheno trajecto, Germaniam citeriorem Galliamque depopulati fuerant.*

Jam verò reliqua de humanis hisce hostiis, in quibus sola anima diis sacrabatur, dicere horret animus. dicendum tamen, ne quid prætermisum videatur. Pecudum victimas votivas, in quibus sola anima sacrabatur, totas celsisse in epulas, supra ostendi. idem 30 de humanis victimis sæpè factum si dixero, vereor uti fidem apud lecturos inveniam. Certè vix egomet facinus tam horrendum, tamque nefandum de majoribus meis crederem, ni in Asiâ etiam, & in Africâ, veterum memorarent scriptorum monumenta genteis αἰθροποφάγους frequenteis: ni in novo item, quem vocant, orbe tales hodièque reperirentur ubique populi: quibus omnibus mos iste execrandus vescendi humanâ carne ex nullâ aliâ origine, quàm ex majorum sacrificiis promanavit, quæ illi humanis peragebant hostiis. At de Celtis nostris rem certam liquidamque me tibi adseverare uti intelligas; en Plinii luculentissimum testimoniùm in lib. XXX, cap. I: *Sexcentesimo quinquagesimo septimo demum anno urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. senatus consultum factum est, ne homo immolaretur. palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Gallias utique possedit; & quidem ad nostram memoriam. namque Tiberii Cæsaris principatus sustulit 40 Druidas eorum & hoc genus vatum medicorumque. Sed quid ego hæc commemorem in arte oceanum quoque transgressâ, & ad naturæ inane pervectâ? Britannia hodièque eam ætoniè celebrat, tantis ceremoniis, ut dedisse Persis videri possit. adeò ista toto mundo consensere, quamquam discordi, & sibi ignoto. Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandere etiam saluberrimum. Idem auctor, libro XXVIII, cap. I: *Aspici humana exsita nefas habetur. quid mandi? Quis ista invenit ostenta? Tecum enim res erit, everfor juris humani, monstrorumque artifex, qui primus ea condidisti; credo, ne vita tui oblivisceretur. Quis invenit, singula membra humana mandere? quâ conjecturâ inductus? quam potest medicina ista originem habuisse? quis veneficia innocentiora effecit quàm remedia? Esto. barbari externique ritus invenerint: etiamne Graci 50 suas fecere hæc artes? Certè; si Græcorum quoque hic fuit ritus, neque Latini eo abstinerunt; ut apud quos eadem theologia, eademque ceremonia, quæ apud illos. tum & ipsos hominem immolasse, supra ostensum est. Totus igitur terrarum orbis nefando hoc scelere pollutus fuit. nec Judæos quidem, electum veri Dei populum, excipere queas; ut supra patuit. Homine igitur cæso, postquam sanguinem, paterâ exceptum, flammis sacerdos adfudit; aut tota ac solida ejus viscera exstaque, aut membratim dissecta in epulas parabantur: quemadmodum de pecuinis victimis factum, supra docui.**

Atque

Atque hæcenus de sacrorum ritibus, sacrificiorumque generibus differuisse sufficiat. Cuinam potissimè deorum humanas immolaverint victimas, nunc etiam scire fuerit cura. Mercurio id factitatum apud Germanos, auctor est, ut sæpè ostensum, Tacitus in libro de Germaniâ. Cæsar quoque, deorum maximè Mercurium coluisse Gallos, tradit in dicto comment. vi. cui haud dubiè præstantioribus litarunt hostiis. At idem Tacitus, annal. xlii, Marti pariter ac Mercurio adversam devovisse aciem, memorat, Hermundurors, adversum Catos præliantibus. & Jornandes Gothos ait Martem semper captorum immolationibus placavisse. Strabo etiam, lib. lvi, Lusitanos tradit Marti immolasse captivos. Dionysius verò Halicarnassensis, lib. i, non modò Carthaginenses, atque Gallos, 10 aliasque Occidentis gentes (in quibus haud dubiè intellexit Hispanos) sed & Græcos ac Latinos Saturno humanis sacrificasse victimis, testatur. Lactantius, lib. i, cap. xxi, Græcos simul & Latinos Jovem eodem sacrificii genere coluisse docet. Procopius, rerum Persic. lib. i, Blemyas, Africam gentem, Soli id tribuisse, adfirmat. Nulli igitur uni deo id servatum; sed omnibus communiter concessum. quamquàm initio rerum ad unum Solis numen referebatur: cui uni cuncta reliquorum deorum nomina juxtà & numina competiisse, supra ostensum est.

Ceterum festos egisse ad publica ac solennia sacra dies, ludosque celebrasse omnes pariter gentes, passim ab auctoribus notatum reperio. Unde certum argumentum, morem hunc esse antiquissimum, haud dubiè è terrâ Shinar in dispersione gentium cum reli- 20 quis ritibus in univèrsùm orbem pervectum. De populo Israëlítico, aureo vituli simulacro sacrificante, ita tradit divus Moses, Exodi cap. xxxii, vers. vi: *Surgentes itaque postridè mane, obtulerunt holocausta, & applicaverunt eucharisteria: seditque populus ad edendum. deinde surrexerunt ad ludendum.* Quem ritum procul dubio in Aegypto didicerant Israëlita: unde & vituli, id est, Apis, simulacrum habuere. quamquàm suis etiam sacris Judæi publicis ac solennibus epulas ludosque adjecerint. Græcorum, inter alia, maximè nota sunt Olympia Pythia, Isthmia, & Nemea sacra simul atque ludicra, tot veteram scriptorum monumentis concelebrata. Nec ullum umquàm apud Latinos, aliasque gentes, sacrificium publicum votivum, sive *ἑσθιαστικόν* peractum est sine ludis. In Germanis nostris, reliquisque Celticis gentibus, unum atque alterum adduxisse exemplum sufficiet. Auctor 30 noster, libro de Germaniâ: *Est in insulâ oceanî sacrum nemus. dicatum in eo vehiculum, veste contectum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrati deam inselligit. vestemque bubus feminis, multâ cum veneratione prosequitur. Leti tunc dies; festa loca, quacumque adventu hospitioque dignatur.* Quibus ritibus ludicrisque festum hoc deæ Terræ matris celebrârunt Romani, supra, cap. xxvii, ostensum est. Idem noster, eodem libro paullo antè: *Vetustissimos se nobilissimosque Svevorum Semnones memorant. fides antiquitatis, religione firmatur. stato tempore in silvam, anguriis patrum & prisca formidine sacram, omnes ejusdem sanguinis populi legationibus cœunt; casoque publicè homine, celebrant barbari ritus horrenda primordia.* De Sveonibus, qui pars quondam Svevorum, ita Magister Adamus: *Solet quoque post 12 annos communis omnium Sveonia provinciarum solennitas celebrari. ad quam videlicet solennitatem 40 nulli præstatur immunitas. reges & populi omnes, & singuli sua dona ad Upsolam transmittunt.* De Marforum gente, Rhenum quondam accolente, auctor noster, annal. lib. i: *Attulerant exploratores, festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram.* Haud dubiè in Tanfanâ luco: in quo eâ ipsâ nocte, oppressis Marfis, templum Tanfanæ exercitus Romanus diruit. Idem auctor, histor. lib. iv, de Batavorum rebellionè: *Civilis primores gentis & promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac letitiâ incaluisse videt, à laude gloriæque gentis orsus, injurias, & raptus, & cetera servitii mala enumerat. Præmissa fuisse epulis sacra, omnino ego existimo. quidpe cur alioqui in sacrum vocaret nemus? Nec faciliè convivia aliqua publica acta fuisse prisca illis gentibus sine sacris, vel uni poëtæ Homerus Virgiliusque satis docent. Strabo, lib. lvi, de Hispanis: τὸ δὲ κατὰ θῆρας 50 φασι, ἢ τὴν ἀποσθόρρα τὸ μόνον αὐτοῖς ἀνανύμω ἐν τῷ, & πανσελήνιος νύκτωρ πρὸ τῶν πυλῶν πινούσι τὰ χορδαία & πανυχίαν. id est: Celtiberos ajunt, & qui ad septentriones versus ii sunt contermini, innominatum quemdam deum noctu in plenilunio ante portas cum totâ familiis choreas du- cendo, totamque noctem festam agendo, venerari. Sed nuptiis quoque, ac deinde infantium lustrationibus adhibuisse sacrificia Celtas, quemadmodum Græci, Latini, & alix gentes, haud dubitandum est.*

De sortilegijs, auspicijs, & alijs divinationum generibus.

ABSOLUTIS omnibus reliquis theologiae philosophiaeque praeceptorum Germanorum partibus, restat nunc, uti pauca etiam quaedam de divinationum generibus dicantur. Cicero igitur, sub initium libri primi de divinatione; *Gentem quidem, inquit, nullam video, neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem, tamque barbaram, quae non significari futura, & à quibusdam intelligi praedictique posse censcat.* Et lib. II: *Omnes reges, populi, nationes, utuntur auspicijs.* Aelianus, variat. historiar. lib. II, 10 cap. XXXI: *Αἰγυπτίῳ ἢ βαρβαρῶν οἱ ποσειδημονίῳ Ἰνδοί, κελτοί, ἔ λιγυρίσιοι, ἔ ἀναί ηἰεῖς, καὶ ποσειδῶν ἡμῶν, ἔ ποσειδημονίῳ τὰ μέλλοντα, ἔ διὰ ὀρνίθων, καὶ διὰ συμβόλων, ἔ διὰ ἀστράγγων, ἔ δι' ἄλλων ἡρώων μαθημάτων, ἔ διδασμάτων.* hoc est: *Praedicti autem barbari, Indi, Celtae, & Aegyptii, & esse deos adfirmant, & nostri curam gerere, & praesignificare nobis futura, per aves, signa, seu omina, per exsta, & alias quasdam observationes atque documenta.* De barbarissimâ tum temporis atque immanissimâ gente Germanis discretè testatur auctor noster, in dicto libro de Germaniâ, auspicia eos sortesque ut quos maximè observasse. Ars certè, sive scientia divinandi, meritò vetustissimam sibi vendicaverit originem; ut quæ & ipsa primum in Asiâ nata sit; atque inde in gentium dispersione per cunctas pariter orbis terrarum parteis diffusa. Ante tamen inundationem terrarum, jam tum in primâ mortalium aetate exstitisse, haud temerè adfirmaverim. auspicia quidpe nescio quid sentiant, corvum atque columbam aves à Noacho post cessationem aquarum ex arcâ emissos. Cicero, initio lib. I de divinatione; *Vetus, inquit, opinio est, jam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque & populi Romani, & omnium gentium firmata consensu, versari quamdam inter homines divinationem, quam Graeci μαυρίδιω adpellant, id est, praesensionem, & scientiam rerum futurarum.* Heroica tempora nulla alia fuerunt. quàm quibus Noachi nepotes, post lingvæ primævæ ad Babylonem confusionem, colonias, sive gentium semina in universas terrarum parteis deduxerunt. Sive igitur ex certo aliquo fonte, seu ex suo ipsius iudicio Cicero divinandi artem ab heroicis temporibus deductam censuit; convenit certè hæc opinio dictis Noachi avibus; quarum indicio ille aquas recessisse cognovit. At licet auspicia ab inundatione demum terrarum initium cepisse videantur; tamen haruspicinam, quæ exsta inspiciebat, quæque ex lapsu immolatae victimæ è fluxu sanguinis, è palpitatione membrorum divinabat, & item sortilegia, jam ante inundationem summissè originem putaverim. Cicero, libro proximè dicto: *similis est haruspicum responsio, omnique opinabilis divinatio. conjecturâ enim nititur: ultra quam progredi non potest. ea fallit fortasse nonnumquam: sed tamen ad veritatem sepius dirigunt: est enim ab omni aeternitate repetita. in qua quum penè innumerabiles res eodem evenirent, eisdem signis antegressis; ars est effecta, eadem sæpe animadvertendo, atque notando.* Sic Diodorus, lib. V, Celtarum nostrorum haruspiceis fidem divinationis inter suos invenisse ait *παλαιὰ ἡμῶν καὶ πλεονεξία ποσειδημονίῳ, id est, à longinquâ vetustâque observatione.* Ut res sese habeat; omnis certè divinandi scientia atque observatio unam eandemque habuit originem, in Asiâ, ante gentium dispersionem. Eâ quomodò Germani nostri usi sint, indicare, in praesens mihi cura est. Cicero, de divinatione lib. II. in tria eam distribuit genera; in haruspicinam, auspicia, ac sortes. De haruspicinâ, quæ exsta spectabat, jam satis abundèque superiori capite intellectum puto. nunc igitur de auspicijs ac sortibus dicendum. ac primum de sortibus; ordine ab auctore nostro sic observato. Notandum autem, & sortibus & auspicijs praemissâ fuisse sacrificia; per quæ dii exposcebantur, uti futura significarent. Exemplum est in Romulo ac Remo, novæ urbis nomen per auspicia captantibus: de quibus ita Dionysius Halicarnassensis, lib. I: *Ἐκέλευον αὐτοὺς ποσειδημονίῳ τῆς θεοῦ ἐρεθὶ τὸ νομισθέντα, Φυλάτῃν οἰωνῶν αἰσίῳ: id est, Iussit eos, per actis legitimis sacris, observare faustas aliteis.* Auctor igitur noster, in dicto libro de Germania: *Sortium, inquit, consuetudo simplex. virgam, frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant; eosque, notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè ac fortuito spargunt. mox, si publicè consulatur, sacerdos civitatis, si privatim, ipse pater familiae, precatus deos, calumque suspiciens, ter singulos tollit: sublato secundum impressam antè notam interpretatur.* Ne hoc quidem Germanorum proprium, sed cum alijs gentibus commune; manifestissimo indicio. hoc ipsum quoque sortilegii genus ex Asiâ in Celticam, cum reliquis divinationum generibus, delatum. Herodorus, lib. IV: *Μαυρίδιω ἢ Σκυθῶν εἰσι πολλοί, οἱ μαυρίδιω ῥάβδοι (ἢ περὶ πολλῶν ἄλλοι. ἰπταὶ Φακίλας ῥάβδον μεγάλαν ἐνεύκων), ἡέντες χαμῶν διεξιόσθησι αὐτοῖς. ἔ ἴπτι μίας ἐκῶν ῥάβδον ἡέντες, ἡασίθησι. ἀμα πλέρονος τῶντι,*